

УДК 911.3

Лисак К.О.

***ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ
МЕГАТРЕНД СУЧАСНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ***

У статті аналізуються особливості трансформаційних тенденцій, пов'язаних із міжнародною організованою злочинністю як соціально-політичним явищем в умовах сучасної глобалізації.

Ключові поняття: трансформація, глобалізація, транснаціональна організована злочинність.

In the article the features of tendencies of transformations, related to the international organized crime as the socio-political phenomenon in the conditions of modern globalization are analysed.

Key words: transformation, globalization, transnational organized crime.

В статье анализируются особенности трансформационных тенденций, связанных с международной организованной преступностью как социально-политическим явлением в условиях современной глобализации.

Ключевые понятия: трансформация, глобализация, транснациональная организованная преступность.

Вступ. В сучасних умовах ми все частіше стаємо свідками незворотних процесів розвитку людської цивілізації, котрі виявляють нові умови функціонування людини та суспільства. Як наслідок цього, реальністю нашого часу стала глобалізація, яка розглядається як поширення економічних, політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору.

Актуальність даного дослідження виходить із потреби виявлення основних тенденцій розвитку та поширення міжнародної злочинності в сучасному світі, що глобалізується, а також подальше виявлення напрямків боротьби з транснаціональною злочинністю, котра активно використовує існуючу в світі ситуацію і несе реальну загрозу. Оскільки Україна включена у міжнародну спільноту на рівні формування багатосторонніх міжнародних стосунків, ця проблема стає важливою і для нашої держави.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженням проблеми трансформації злочинності у транснаціональну форму, як один з наслідків глобалізаційних процесів, займалися такі фахівці як У.Бек, П.Бергер, С.Хантінгтон, З.Бжезінський та низка інших зарубіжних вчених. Серед вітчизняних науковців, що займалися цим питанням варто відзначити Л.Герасіну, П.Біленчука, М.Требіна, М.Олексюка.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей проявів міжнародної злочинності за умов глобалізації та виявлення основних напрямків протидії їй.

Виклад основного матеріалу. Причинно-наслідковий зв'язок між аспектами розвитку сучасного політичного та економічного життя планети і процесами, які відбуваються у сфері кримінальної діяльності, простежується доволі чітко. На думку авторитетних спеціалістів різноманітних міжнародних організацій та передусім ООН, до цих аспектів можна віднести:

– *поширення демократії*, з одного боку, прогресивний процес, а з другого – сприяє поглибленню конфліктів, спалахам насильства, розвитку вандалізму та тероризму, оскільки лібералізація суспільних відносин відповідно веде до лібералізації у трактуванні злочинності, значного пом'якшення ступеня своєї відповідальності за порушення законності та правопорядку, що у такому випадку, а також як реакція на дані фактори, може призвести до формування досить значного числа біженців, що не може не впливати на сучасні світові процеси;

– домінування ринкових відносин в економіці, формування ринкового лібералізму, що веде до руйнації усталених форм економічного співіснування;

– зростання рівня корумпованості апарату влади та управління;

– взаємну інтеграцію світової економіки, що в умовах глобалізації набуває небачених масштабів, супроводжується виникненням та подальшим укрупненням транснаціональних промислово-виробничих груп і корпорацій. Варто відзначити, що інтернаціоналізація світової економіки неминуче веде не тільки до розвитку легальної підприємницької діяльності, але й до злочинної ділової активності, яка не обмежується національними межами;

– трансформацію систем виробництва та ринку робочої сили, яка докорінно змінила усталений ще в середині ХХ ст. спосіб організації виробництва, сприяє значному посиленню процесів міграції капіталу та робочої сили, для яких не існує вже жодних національних кордонів;

– швидкість технологічного оновлення, що сформувала основи для так званої «інформаційної революції»;

– революційні процеси у функціонуванні сучасних засобів масової інформації, що супроводжуються відображенням у них диктату ідеології споживацтва.

Вищенаведені особливості розвитку суспільства на межі тисячоліть тісно пов'язані з тим фундаментальним явищем, що пронизує всі сфери людської життєдіяльності і відоме як глобалізація. Видатний німецький дослідник глобалізаційних процесів кінця ХХ ст. У. Бек у своїй книзі «Що таке глобалізація? Помилки глобалізму – відповіді на глобалізацію» схильний розглядати її як «діалектичний процес, котрий створює транснаціональні соціальні зв'язки і простори, знецінює локальні культури і сприяє виникненню третіх культур» [1].

Результати сучасної глобалізації реально впливають на стан злочинності та боротьби за її подолання. Серед політичних та економічних процесів, які реально вплинули на зміну природи сучасної злочинності, фахівці виділяють ті, які властиві останньому десятиріччю ХХ століття, а саме: розпад СРСР, трансформації в рамках Європейського Союзу, що зумовили зміни у візовому режимі, послабили митний та паспортний контроль у Західній Європі, соціально-політичні та економічні реформи в Китаї у напрямку капіталізації економіки цієї країни, а також поглиблення інтеграційних процесів в розрізі окремих регіонів світу.

Не можна не відзначити і того, що останнім часом ми стали очевидцями звуження суверенітету країн як результату здійснення глобалізаційної політики, а також фактів дезінтеграції та розпаду ряду країн світу. У зв'язку з цими процесами, але вже як їх наслідки, проявляють себе і кримінологічні проблеми, здатні значною мірою формувати особливий статус сьогоденної злочинності. До найважливіших з них слід віднести:

а) *проблему зайнятості населення*, значна частина якого знаходиться поза межею необхідної кількості працюючих, здатних забезпечити стабільний стан виробництва у країнах світу. Науково доведено, що для цього достатньо залучення лише 20% населення планети. У цьому разі виникає питання про роль незайнятої частини, котрій залишатиметься пасивне споглядання і в перспективі ймовірно працевлаштування у позавиробничій сфері, де воно часто реалізується з порушенням законності.

б) *проблему ринків фінансових операцій*, котра безпосередньо пов'язана з тим, що фінансові системи набули небаченого розвитку. Через них щоденно проходять колосальні кошти. Значно зросла швидкість переведення грошей через національні кордони. Зниження можливості їх ідентифікації сприяє проведенню незаконних операцій та «відмиванню» грошей, а використання в рамках міжнародних розрахунків обмеженої кількості валют (долар США, євро, англійських фунт стерлінгів чи японська єна) об'єктивно сприяє процесам криміналізації у сфері міжнародної фінансової діяльності;

в) *проблему суттєвого зниження здатності національних урядів управляти суспільством*, боротися зі злочинністю. Політика глобалізації неодмінно формує тенденцію до уніфікації законодавства, чим реально звужує можливості врахування національного досвіду вирішення важливих питань в боротьбі зі злочинністю [2].

Сьогодні злочинність як суспільно-політичне явище перейшла кордони країн, набула рис явища міжнародного, транснаціонального. Ряд визначень транснаціональної злочинності, що відображають її особливості, котрі склалися в умовах здійснення сучасних глобалізаційних процесів, уже сформульовані й перебувають в обігу. Так, Всесвітня конференція з організованої злочинності на рівні міністрів, що відбулась у Неаполі (Італія) в листопаді 1994 р., запропонувала вживати дане визначення стосовно процесів, «що пов'язані із незаконним переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей чи інших матеріальних (нематеріальних) засобів через державні кордони, причому один із суб'єктів даного процесу не представлений державою».

Міжнародна глобалізація, що здійснюється на засадах широкої інтеграції учасників суспільно-політичних та економічних процесів, не може не спричинити такого ж рівня змін, які відбуваються у рамках розвитку сучасної організованої злочинності. На думку деяких дослідників даного явища, можна виявити об'єктивні процеси, котрі напряду сприяють переростанню злочинності у свій транснаціональний різновид. По-перше, це розвиток міжнародних зв'язків у політичній, економічній та соціальній сферах. По-друге, формування транснаціональних корпорацій в окремих галузях промисловості. По-третє, об'єднання представників різних країн світу в міжнародні громадські організації. І, по-четверте, це «розмивання державних кордонів», що проявляється у значному спрощенні візового

режиму між рядом держав світу та відкритості сучасного суспільства для широких потоків робочої сили.

Не можна не помітити, що результатом сучасної глобалізації стали і ті зміни, які пов'язані з важливими міграційними процесами в сучасному світі. Нелегальна міграція сягнула небачених масштабів. Внаслідок цього у провідних країнах Заходу сформувалися доволі значні за чисельністю діаспори різноманітних етнічних груп, зокрема китайська, чисельність якої, за різними статистичними даними, сягає від 30 до 80 млн. чол. Активність міграційних процесів доповнюється значним зростанням фінансових потоків, що йдуть у країни, які розвиваються.

На думку білоруського вченого, дослідника транснаціональної злочинності В.В. Меркушина, транснаціональні злочини не лише здійснюються на території декількох країн, але й характеризуються своєю систематичністю, чим відрізняються від дій звичайних організованих злочинних груп, які навіть за умов наявності значних можливостей можуть проводити лише поодинокі міжнародні акції, а також залучають значні фінансові потоки та засоби, які можна співставити з розмірами національного валового продукту окремих країн, що іноді призводить до залежності економік цих країн від діючих на їх території транснаціональних злочинних організацій [3].

Розвиток та інтенсивність транснаціональної організованої злочинності тісно пов'язані з політичною та економічною нестабільністю у різних регіонах планети. Деколи цілі регіони виходять з-під контролю центральних органів влади, що дає можливість посилення впливу злочинних організованих груп. Ряд регіонів Латинської Америки, Центральної Азії, Південного Китаю за цих умов стали регіонами, в яких широко культивуються нарковмісні рослини, а сепаратистські рухи стали сприятливим середовищем для розвитку наркобізнесу та торгівлі людьми. Важливими факторами, котрі сприяють розвиткові транснаціональної організованої злочинності, виступають корупція, внутрішні конфлікти та протистояння, які існують в ряді країн світу. В одних випадках державний апарат корумпований та знаходиться у змові з такого роду злочинними формуваннями, фактично виконуючи їх волю, в інших – у випадку нелегітимності та різкого зниження авторитету урядів, які не мають повного контролю над підвладною територією, що знаходиться під їх юрисдикцією, – формується сприятливий ґрунт для функціонування злочинності.

Таким чином, сукупність зовнішніх (міжнародних) факторів та внутрішніх (національних) умов забезпечує не лише наявність, але й подальшу трансформацію транснаціональної організованої злочинності, яка виявляє надзвичайно високий ступінь адаптованості до зміни ситуації і різноманітних умов сучасного світу.

Розгортанню цього різновиду злочинності сприяють, окрім економічних та політичних факторів, і правові. Передусім це відмінності кримінального законодавства у різних країнах світу. Ступінь цих

відмінностей буває настільки великим, що ризик бути притягнутим до кримінальної відповідальності значною мірою визначається місцезростаюванням злочинної організації. Тому транснаціональні злочинні організації намагаються закріпитись у районах найменшого ризику, звідки ведуть свої незаконні дії. Здійснювати їх можна тільки за допомогою міжнародних операцій, які й дозволяють транснаціональним організаціям діяти із цих районів, де вони відчують себе недосяжними для правосуддя.

Сьогодні зрозуміло, що організована злочинність, набираючи транснаціонального виміру, несе реальну загрозу процесу демократизації у сучасному світі шляхом проникнення її структур у політичну систему суспільства, збільшення впливу на процес вироблення та формування змісту національного законодавства, яке спрямовується проти демократичних принципів і засад. Поряд з цим існує й загроза економічному розвитку країн, оскільки транснаціональна організована злочинність веде до зменшення активності в області інвестиційної діяльності.

Тому питання протидії транснаціональній злочинності стають предметом аналізу провідних країн світу, зацікавлених у розвитку демократії, стабільності й економічному розвитку в сучасних умовах. Зокрема питання вибору стратегії та тактики боротьби проти транснаціональних злочинних формувань уже стали традиційними під час проведення спільних нарад міністрів юстиції та внутрішніх справ «великої вісімки». В ході нарад зазначено *головні різновиди транснаціональних злочинів*, боротьба проти яких в умовах розвитку суспільства на зламі століть стала особливо актуальною.

Насамперед, це – злочини у сфері високих технологій, що виступають проявами кіберзлочинності і характеризуються широким використанням досягнень сучасної науки і техніки, що тісно пов'язані з функціонуванням Інтернету, а за його посередництвом реалізуються злочинними силами для здійснення економічних злочинів та злочинів проти свободи людини (наприклад, сексуальна експлуатація).

По-друге, це злочини, які пов'язані з відмиванням грошових коштів (розкриття банківських таємниць, проникнення за допомогою сучасних технологій у систему охорони банків та інших фінансових структур).

І, по-третє, це злочини корупційного характеру, що реально підривають безпеку суспільства, суперечать пропаганді демократичних цінностей у сучасному світі та стають на заваді правопорядку.

Слід відзначити, що в світі функціонує ряд міжнародних організацій і центрів, які займаються проблемами боротьби проти транснаціональної організованої злочинності. У цьому зв'язку німецький вчений У. Бек заявляє, що «транснаціональні правові простори та інститути вже не розкіш, а давно стали необхідністю для всіх держав у глобальну епоху, причому саме тому, що національні держави у ході глобалізації все більше втрачають не номінальну правову владу виносити рішення, але контроль

над виконанням положень законодавства». Таким чином, відзначається взаємозв'язок функціонування міжнародних інституцій, діяльність яких спрямована проти транснаціональної організованої злочинності, з тими характерними рисами глобалізаційних процесів, які стали ознакою сучасного світу.

Висновок. Отже, розглядаючи міжнародну злочинність як суспільно-політичне явище, можна стверджувати про те, що розгортання такого різновиду злочинності зумовлюється серйозними факторами економічного, політичного та культурного характеру, які формуються в рамках глобалізаційних процесів сучасності; формування новітніх злочинних структур та їх консолідація проходять у тісному зв'язку з серйозними цивілізаційними процесами, які реально впливають на стан сучасного світового співтовариства.

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию: Пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С.304
2. Герасіна Л.М. Глобалізація як виклик сучасності: політологічний і правовий – Х. : «Право», 2005. – С. 36–38.
3. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – М.: Амалфейя, 2003. – С.208.